

Documentació inèdita

per
Josep Galzada i Oliveras

Les guerres carlistes del segle passat i les lleis desamortitzadores de la primera meitat del mateix segle tingueren una repercussió nefanda sobre els monestirs. Sobretot en quedar aquests sense les comunitats religioses que els habitaven, es produí una lamentabilíssima situació: els edificis s'arruïnaren al pas del temps i dels agents naturals, i elements arquitectònics, llibres, documents, sepulcres d'incalculable bellesa i valor, durant segles guardats i conservats per aquelles comunitats, foren expoliats per gent inculta i poc escrupulosa.

La història de l'home és sempre la mateixa. Només després de produir-se els danys sap reaccionar. I així fou com per a posar remei a aquell estat de coses deplorable, per R. O. del 13 de juny de 1844, es decretà la creació a cada província d'una **Comissió de Monuments Històrics i Artístics**.

No sabem exactament la data de constitució de la Comissió de Monuments de Girona. El Sr. Joaquim Pla i Cargol ens assabenta que, malgrat l'existència d'una Acta de la sessió celebrada per la Comissió el 22 de novembre de 1847, que nosaltres hem pogut llegir en original i que considerem de gran interès, en tot cas la constitució de la Comissió degué ser una cosa formulària, ja que no hi ha constància d'haver-se celebrat cap més sessió en el llarg període de temps que va des del 1847 a mitjan 1851.

Efectivament, després de l'Acta del 1847 hi ha un buit, i és a partir del 12 d'agost del 1851 que posseïm les actes de les sessions que celebrava regularment la Comissió. I val la pena observar que aquesta sessió del 1851 es reuní precisament per a ocupar-se de la conservació de les restes del monestir de Ripoll. Des de llavors el monestir de Ripoll serà objecte constant i preferent de l'atenció de la Comissió de Monuments de Girona.

I això durà fins al 1885. Són 34 anys!, durant els quals la Comissió trespàs de valent afrontant la seva responsabilitat en la conservació i restauració de l'històric cenobi de Ripoll. I avui, transcorregut el temps necessari per veure despassionadament la qüestió, tothom hauria de reconèixer que la Comissió de Girona portà a terme una gran labor, sense la qual segurament s'hauria perdut per sempre la possibilitat d'una total restauració. El monestir de Ripoll, per les causes esmentades, es convertí en poc temps en una pura ruïna, i la Comissió de Girona hagué de lluitar, com ha escrit el Sr. Enric Mirambell («Revista de Girona», núm. 83-1979), contra l'escassetat de recursos econòmics, la indiferència de molts que haurien hagut de col·laborar, la interferència de competències, i la gran dificultat en les comunicacions. Per comprendre la incidència d'aquest darrer punt, cal situar-nos en aquella època, durant la qual l'arribada d'uns representants de la Comissió a Ripoll era tot un esdeveniment, de tal manera que l'alcalde els

transmetia per ofici la joia i agraïment de la corporació municipal.

Però a tot això cal afegir-hi la mala sort de la guerra carlista que afectà les restes del Monestir, puix que s'hi installaren les tropes i els claustres foren dedicats als afers de la remunta. Cal esmentar també les dificultats promogudes pels interessos particulars i per la sustracció fraudulenta de materials. I com si no n'hi hagués prou amb això, l'any 1883, quan s'havien esmerçat esforços i diners per consolidar i restaurar moltes coses, una guspira elèctrica deteriorà considerablement el campanar i les cobertes de l'església, i això succeí abans que poguessin reparar-se els danys ocasionats l'any anterior per uns forts temporals de llams i pluges a l'església i claustres del cenobi. Aquests dos últims extrems consten en la copiosa documentació que es guarda en el Servei d'Excavacions Arqueològiques i Restauració de Monuments de la Diputació i que seria massa llarg i enfarragós de transcriure ara aquí. En total, són 37 carpetes, tres de les quals contenen documentació àmplia i exclusiva sobre el monestir de Ripoll.

Per al qui ha llegit tota aquesta documentació, i nosaltres hem tingut la constància de fer-ho, és indiscutible que la Comissió de Monuments de Girona bregà de valent cercant recursos, posant contenciosos per evitar danys i desastres, realitzant moltes obres i també troballes de gran interès. Passarem per alt totes aquestes troballes, inclusivament la descoberta del sepulcre del comte Guifre I el Pelós, fundador del monestir, perquè en fou publicada la Memòria escrita pel mateix Josep M. Pellicer i Pagès, autor de la troballa en ésser comissionat pels de Girona. Però sí que volem esmentar la troballa de l'epitafi que hi havia al sepulcre del comte de Besalú, Bernat el Tallaferro i del seu fill el comte Guillem, segurament desconeguda per a molts.

La notícia d'aquesta troballa es conté en dues comunicacions que envià el Sr. Josep Raguer, Delegat de la Comissió a Ripoll. La primera diu així:

«Comisión Provincial de Monumentos Históricos y Artísticos de Gerona. Delegación de Ripoll.

En contestación a su oficio fecha 28 febrero y que recibí ayer debo decirle: Que para el mejor aspecto del claustro y con la idea de que debíamos encontrar en el ala del mismo que mira al Norte indicios de los sepulcros en que estaban sepultados nuestros primitivos condes, con la cooperación del Sr. Pellicer D. Pedro dispuse se limpiase el ala del claustro citada, de los escombros que habían quedado aun en ella desde el desplome de la misma acaecida en 1845, dejando al descubierto el enladrillado.

Estos trabajos duraron desde 28 enero hasta 2 febrero próximo pasado, fecha que

por desgracia de familia me encontraba ausente de Ripoll.

Ya de vuelta el día 10 de febrero fuimos con los hermanos Pellicer D. Pedro y D. Antonio a examinar el pavimento puesto al descubierto y ningún dato encontramos en el sitio que la historia designa a nuestros primitivos condes; solo indicios, que reunidos con datos que nos hemos procurado de personas ancianas, nos permiten formar opinión acerca las sepulturas citadas y que en su día comunicaré a Vd.

Mas al retirarnos se apercibió D. Antonio Pellicer que una de las piedras que cubrían la acequia y que estaba antes cubierta por los escombros tenía letras grabadas y fijando la atención en las demás encontramos otra con iguales caracteres. Pudimos leer en seguida las palabras: **Splendor - Armis - Multis**, que nos hicieron sospechar era la lápida de Tallaferro: habiendo ya anochecido nos retiramos aguardando completar los datos el día siguiente.

La lápida consta de dos losas, que mide la una 58 centímetros de largo por 91 de ancho y la otra 50 por 91 también: ambas escritas en caracteres leoninos parecidos a los de la portada y cada una contiene cuatro líneas o exámetros.

Aguardando poder mandarle un facsímil de la misma remito hoy el adjunto sólo para formarse una idea aunque poco exacta.

El sitio donde debía estar esta lápida lo hemos puesto al descubierto y podrá ver la Comisión las piedras sobre las que estaban colocados los túmulos que había en el claustro.

Difícil es fijar la época en que estas lápidas fueron separadas de su lugar para servir de cloaca y cabe duda de si fue durante la desamortización o en época anterior.

El texto de la lápida es ya conocido de la Comisión por venir consignado entre otras obras en la reseña de la tumba de Vifredo impresa por cuenta de la Comisión.

Estos son los datos que puedo hoy comunicar a la Comisión en cumplimiento de mi cargo.

Dios guarde a Vd. muchos años. Ripoll, 4 marzo 1878. José Raguer».

Cal notar que, com diu Josep Raguer, el text d'aquesta làpida funerària del comte Tallaferro era efectivament coneguda per la Comissió, ja que Josep M. Pellicer l'havia transcrita en la **Memòria** que escriví amb motiu d'ésser enviat per la Comissió a Ripoll. Aquesta Memòria porta data del 20 de febrer de 1875 i tingué gran ressonància. Però els textos de les làpides fu-

neràries o epitafis de les tombes dels comtes sepultats a Ripoll no foren trobats per Pellicer, sinó que eren coneguts pels historiadors per haver estat transmesos en un còdex per l'abat Oliba.

Dos dies després el Sr. Josep Raguer es dirigí per segona vegada a la Comissió en aquests termes:

«Comisión de Monumentos históricos y artísticos de la provincia de Gerona. Delegación de Ripoll.

En cumplimiento a lo que indiqué en mi oficio anterior, remito hoy un facsímil de la lápida de Tallaferro.

Cábeme a más la satisfacción de comunicar a V. S. haberse encontrado en una de las piedras que sostenían los travesaños del segundo piso del claustro, la siguiente inscripción: E - N - L - A - de M - CCC - L - XXXII - B - A - S - O - R - A -, lo cual confirma haber sido construida por el abate Basora una parte del segundo piso del claustro.

Lo que pongo en conocimiento a los efectos consiguientes.

Dios guarde a V. S. mos. aos. Ripoll, 6 marzo 1878. José Raguer».

Pel seu interès publiquem en apèndix núm. 1 la reproducció fotogràfica d'aquest facsímil de l'epitafi del Tallaferro. Com hem dit, l'abat Oliba ens legà uns díptics dels epitafis dels seus avantpassats enterrats a Ripoll. Un d'ells era Bernat de Tallaferro, amb el qual fou enterrat posteriorment el seu fill, el comte Guillem. Seguint aquesta transcripció d'Oliba, en la qual hi ha algunes paraules diferents de les que nosaltres llegim en aquest facsímil, el Sr. Josep M. Pellicer en féu una traducció al català, una mica lliure. De totes maneres, el que té importància és la troballa de la làpida o llosa funerària.

Però és evident que la labor de la Comissió Provincial de Monuments de Girona en l'obra de la restauració de Santa Maria de Ripoll és poc coneguda, i sobretot poc reconeguda. Jo crec que el judici de Mestre Abad sobre aquesta Comissió Provincial és francament atollondrat. («Revista de Girona» núm. 83, pàg. 204). Per sort en la copiosa documentació que tenim a la mà, i que, repetim, seria massa prolíx de transcriure, apareix a l'investigador imparcial clarament la importància extraordinària d'aquesta labor de la Comissió de Girona. És cert que malauradament no hi hagué una intel·ligència entre Girona i Barcelona sobre la restauració de Ripoll. Fou una llàstima! D'haver existit, estem segurs que la restauració definitiva s'hagués avançat temporalment. Però la qüestió sorgida entre Girona i Barcelona en aquest assumpte és la que tantes vegades hem vist: als ulls dels de Barcelona la labor de la Comissió de Girona era

«de mires localistes i inoperants», però als ulls dels de Girona es feia ingrat i inadmissible l'intrusisme barceloní. Com a mostra d'això donem en apèndix núm. 2 el contingut a primera pàgina del diari «El Eco de Gerona», del 6 de gener del 1867.

També és nítida l'actitud inalterable de la Comissió de Girona, a la llum de la documentació que posseïm: la Comissió accepta gratament totes les iniciatives particulars o oficials a favor de la restauració del monestir de Ripoll, com és ara la iniciativa d'obtenir subscripcions pecuniàries portada a terme per l'**Associació d'Excursions Catalana**, de Barcelona, i també la constitució, amb el mateix fi, d'una **Junta de Restauració del Reial Santuari** a Ripoll mateix. Però a l'ensem la Comissió exigeix la seva exclusiva competència executiva en tot el que es refereix a dirigir les obres de restauració i determinar la inversió dels diners recaptats. I de com a la Comissió Provincial de Girona li assistia el dret a adoptar aquesta actitud, n'és prova aquesta comunicació de la **Real Academia de Bellas Artes de San Fernando**, de Madrid, a l'Acadèmia provincial de Belles Arts de Barcelona, del tenor següent:

«Con esta fecha, dice la Academia de Bellas Artes de San Fernando a la provincial de Barcelona, lo siguiente:

Exmo. Señor. La Comisión central de Monumentos, ha tenido ocasión de examinar las comunicaciones habidas entre esa de Bellas Artes y la Comisión Provincial de Monumentos de Gerona, con motivo de las obras mas urgentes de reparación llevadas a cabo en el célebre exmonasterio de Santa María de Ripoll, y deplora que la citada Academia, desconociendo el círculo de sus atribuciones, y diciéndose delegada de la Real Academia de San Fernando, aunque con el mejor deseo, había querido inmiscuirse en los derechos y atribuciones de la Comisión provincial.

La Academia de Bellas Artes de San Fernando, ni su Comisión central de Monumentos, han delegado ni delegar pudieran en las Academias provinciales sus atribuciones en la restauración y conservación de los Monumentos Nacionales, pues siendo su organización puramente consultiva, existen las Comisiones con el carácter ejecutivo necesario para la satisfacción de aquella necesidad, pues si bien es cierto que hubo un tiempo en que las Academias con distinta organización tenían diferentes atribuciones, no lo es menos que desde el decreto orgánico de 1849, dejaron de tenerlas, y en el reglamento de 24 de noviembre de 1865, está consignada clara y explícitamente, no sólo la organización de las Comisiones provinciales de Monumentos, sí que también su dependencia de la central, y en su caso, de la Academia de Bellas Artes de San Fernando y de la Historia.

Por todo lo cual, aplaudiendo la atención de la Comisión provincial de Gerona, al contestar a la Academia de Barcelona, aprueba en un todo y hace suyos los considerandos y resultandos de su comunicación.

Lo que traslado a V. S. para conocimiento de esa Comisión provincial.

Dios guarde a V. S. muchos años.

El Secretario gral. interino: José Avrial.

Sr. Presidente de la Comisión Provincial de Monumentos de Gerona».

Jo he tingut un interès especial a poder descobrir quin pogué ésser el motiu determinant de divergència entre Girona i Barcelona en tot aquest fer. Si bé no hem trobat cap document que ho especifiqui explícitament, hem arribat a la conclusió que el punt màxim de fricció fou el fet que els representants de l'Acadèmia de Belles Arts de Barcelona, destinats a reunir-se amb els representants de la Comissió Provincial de Monuments de Girona en una acció comú per portar a terme la restauració de Ripoll, d'una manera unilateral encomanaren el projecte definitiu de restauració a l'arquitecte membre de l'Acadèmia, Sr. Elías Rogent. Al nostre criteri, això fou l'incident que provocà el trencament de relacions entre Girona i Barcelona, també definitiu. Ja hi havia hagut molts altres punts de fricció, però sempre les aigües s'havien amansit. Crec que el motiu expressat, en canvi, motivà una amargor i una actitud irreversible en els membres de la Comissió Provincial de Girona.

Cal tenir en compte que, des d'un inici, aquesta Comissió havia posat tot el referent a la restauració del monestir de Ripoll a mans de l'arquitecte membre de la Comissió, Sr. Martí Sureda i Deulovol. La labor del Sr. Sureda fou extraordinària i ell fou qui venia treballant des de feia temps en aquest projecte de la restauració definitiva, si bé nosaltres creiem que el projecte podia tenir una major garantia si hagués estat fet pels dos arquitectes, el de Barcelona i el de Girona. Donada l'envergadura del projecte, ens sembla que potser aquesta hauria estat la millor solució. Però no fou així.

I tenim la convicció que, tot i que la Comissió Provincial de Monuments de Girona, tingué sempre l'encàrrec de supervisar les obres, però s'anà retirant de l'escenari fins a esdevenir nul·la la seva intervenció, i que per tant deixà el camí expedit als de Barcelona, aquests tampoc no haguessin reeixit, ells sols, en l'empresa. De fet, malgrat disposar d'un primer projecte del Sr. Elías Rogent, la cosa estigué parada un bon lapse de temps.

Però tothom sap el que succeí. Un reial decret cedí al bisbat de Vic el monestir de Ripoll, amb la condició de convertir-lo en parròquia i

de portar a terme amb tota diligència les obres de restauració. Això fou obra del bisbe Morgades, el qual prengué possessió de la Seu de Vic l'any 1882. A Vic hi havia el canonge Collell, home d'una forta i rellevant personalitat del seu temps. I es conta que immediatament després de l'acte de la presa de possessió del bisbe i dels actes protocolaris, el bisbe Morgades cridà el Dr. Collell i li digué: «Jaume, i ara què farem?». I el canonge Collell li contestà sense pensar-s'ho gens: «Ara farem la restauració de Santa Maria de Ripoll». De fet, l'any 1885 Morgades obtenia la cessió del monestir, el qual, si bé era de la província de Girona, pertanyia al bisbat de Vic.

El que ja no sap gaire ningú és que d'una manera insistent la Comissió de Girona havia intentat obtenir la intervenció del bisbe de Vic anterior al bisbe Morgades, per actuar mancomunadament en la restauració de Ripoll. Tot fou endebades, i això que es tractava del bisbe Colomer, nascut a Girona i professor del Seminari de Girona. Malgrat aquesta vinculació a Girona, el bisbe Colomer es negà a col·laborar en l'esmentada empresa. Això sí, la Comissió rebé més d'una comunicació del bisbe agraint la labor en pro del monestir de Ripoll. D'això hi ha abundant documentació en les carpetes de la Comissió Provincial de Monuments de Girona. També hem trobat en aquestes carpetes la resolució ministerial favorable a la petició del bisbe Morgades sol·licitant la cessió de Santa Maria de Ripoll al bisbat de Vic. I en corroboració del que hem dit abans, cal notar que en aquesta resolució es fa constar que «el Obispo de Vich se obliga a restaurarlo, sometiendo siempre los planos a la aprobación de la Real Academia de Bellas Artes de San Fernando, **y bajo la inmediata inspección de la Comisión provincial de Monumentos históricos y artísticos de Gerona**».

Però tant se val. El bisbe Morgades assumí l'encàrrec de restaurar el monestir de Ripoll, i Vic pertanyia a la província de Barcelona! De fet, ja ho hem dit, quasi invisiblement i a la callada, la Comissió Provincial de Monuments de Girona deixà d'intervenir. En canvi, els de Barcelona tingueren el camí expedit per emportar-se'n la glòria d'haver restaurat Santa Maria de Ripoll. Així és la història. Que sapiguem, només l'arquitecte Elías Rogent, autor del projecte de restauració i director de les obres en els últims anys, es recordà de la Comissió Provincial de Girona i especialment de l'arquitecte provincial Sr. Martí Sureda i Deulovol, amb motiu de l'acabament de les obres i consagració de l'església de Santa Maria de Ripoll l'any 1893. Les paraules que escriví Elías Rogent en aquest sentit, i que ens ha transmès el Sr. Enric Mirambell a l'esmentat article, diuen molt a favor seu.

Indiscutiblement, l'home que degué sofrir la més forta decepció amb tota aquesta història degué ser Martí Sureda i Deulovol. Ell fou el braç dret de la Comissió Provincial de Monu-

ments de Girona, no solament en aquest assumpte de la restauració de Ripoll, sinó en tots els molts i molts treballs i activitats que molt meritòriament emprengué la Comissió arreu de la ciutat i província de Girona. Impossibile de transcriure aquí la copiosa documentació que tenim a la mà i que avala els mèrits de Martí Sureda i Deulovol. Es gairebé incomprendible que un home sol pogués fer tanta feina!

Ens atrevim a afirmar que Martí Sureda i Deulovol ha estat el gran arquitecte de Girona en el segle XIX. Nasqué a l'Escala l'any 1822 i morí a Girona el 1890. El seu «curriculum vitae», com a professional, és tan intens com extens, i es troba exposat en una publicació de Montserrat Molí («Estudios Arte-9»). La mateixa autora ha fet l'article referent a l'esmentat arquitecte en la «Gran Enciclopèdia Catalana». Martí Sureda i Deulovol fou nomenat arquitecte municipal de Girona l'any 1847. Però la seva obra tingué una projecció provincial, ja que fou nomenat arquitecte provincial, Director de Camins Veïnals de Girona, membre de la Junta de Reparació de Temples i Convents del bisbat, i sobretot, com ja hem vist, membre de la Comissió Provincial de Monuments des de la seva creació l'any 1847. En fi, era un home sol·licitat en la seva labor professional per totes les institucions i acadèmies relacionades amb l'art arquitectònic. Finalment diguem que fou el creador d'una Escola d'Obres Públiques a Girona i que elaborà el primer projecte d'Eixample de la nostra ciutat. Això ocasionà una polèmica, puix que comportava l'enderrocament de gran part de les muralles. Malgrat estar totalment al marge del tema que ens ocupa, aprofitem l'avinentsa per a publicar en apèndix núm. 3 un document referent a la plaça de Sant Agustí de Girona, projectada per Martí Sureda i Deulovol, i que hem trobat entre els papers que es guarden al Servei d'Investigacions Arqueològiques de la Diputació. L'edifici que s'acaba d'aixecar en terrenys del cinema Albèniz, de la nostra ciutat, dóna una certa actualitat a aquest document.

Però el Sr. Martí Sureda i Deulovol fou també el fundador d'una nissaga d'arquitectes, ja que ho foren també el seu fill Martí Sureda i Vila, i el seu nét Manuel Sureda i Costa. El primer fou també arquitecte municipal de Girona. Montserrat Moli el qualifica de notable urbanista, si bé enemic dels arbres. Al segon, Manuel Sureda i Costa, hom l'ha situat al camp o grup d'arquitectes de la dècada dels vint que podria qualificar-se de «noucentisme eclèctic», però ell morí a Lugo, ocupant des de feia temps el càrrec d'Arquitecte del Cadastre d'Hisenda. Un any després de la seva mort, ocorreguda el 1972, moria a Girona el seu germà Carles Sureda i Costa, prestigiós metge gironí.

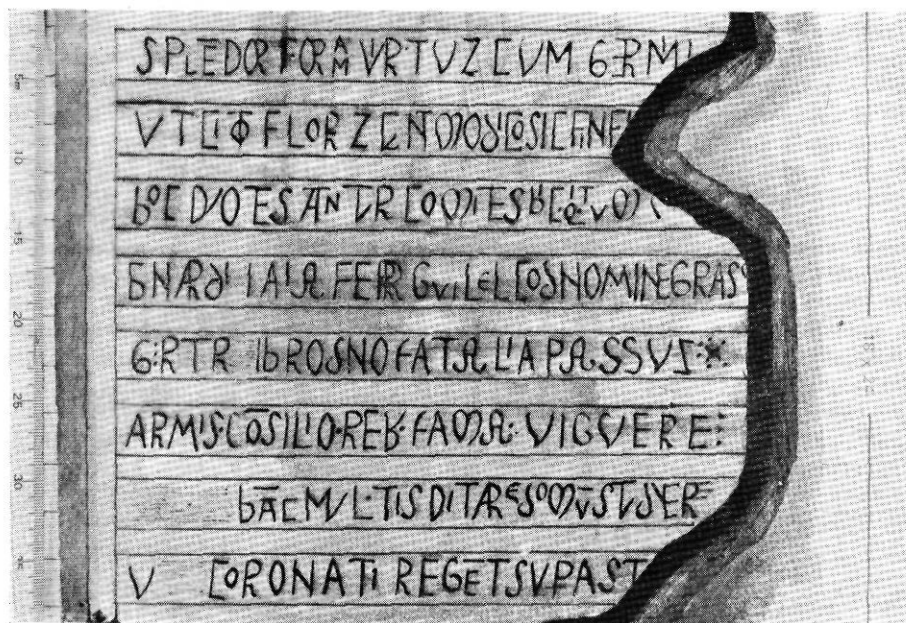
Quan Elias Rogent féu el projecte definitiu de la restauració de Ripoll, Martí Sureda i Deulovol estava en coneixement de moltes coses re-

còndites pertanyents al monestir de Santa Maria. Ell havia fet passeres, tot i les dificultats de comunicacions d'aquella època, de Girona a Ripoll. Coneixia molt bé les despulles del cenobi i per això ell hauria d'haver pogut estampar la seva firma en el projecte definitiu de restauració i haver pres part en la direcció de les obres, junt amb Elias Rogent, fins al seu morent. S'ho mereixia ell i s'ho mereixia Girona. I tampoc no sabem si en l'elaboració d'aquest projecte fou consultat el Sr. Josep Me Pellicer i Pagès, cosa que hauria estat molt convenient de fer-ho perquè el projecte d'una obra d'aquesta naturalesa fos el resultat d'un treball en equip entre arquitectes, arqueòlegs i historiadors.

Abans d'acabar diguem que el bisbe Morgades invità la Comissió Provincial de Monuments de Girona, l'any 1886, a la inauguració (cal entendre-ho bé, no a l'acabament de les obres), de les obres de la restauració del monestir de Ripoll. En la documentació que tenim a la mà consta que la Comissió designà, per anar-hi, a Martí Sureda i Deulovol, i a Emili Grahit. No he trobat cap document en què aquests dos comissionats donin compte de la seva presència a Ripoll en aital ocasió, però hem de suposar que hi anaren. En aquest cas pogueren presenciar, a part del solemne ofici i funcions religioses del matí, el fet que ens narra Mossèn Jacint Verdager, amb la seva ploma mullada més amb sang que amb tinta, de quan després del dinar el bisbe Morgades s'aixecà de la presidència i dirigint-se al nostre gran poeta li posà al front una corona de llor, dient-li: «Vos coronó en nom de Catalunya». Diu Mossèn Cinto que aquella corona l'havia teixit el dia abans mossèn Jaume Collell de dues branques d'un llorer que ell mateix, el llorejat poeta, havia plantat feia anys a l'hort de la Rectoria de Vinyoles d'Orís, quan hi feia de vicari. Qui ho havia de dir! Anys després, no gaires, Mossèn Cinto s'hagué de referir a aquests llores amb el nom de «llorers espinosos»..., perquè precisament el bisbe Morgades i Jaume Collell es convertiren, per la part eclesiàstica, en els dos personatges històrics que posarien més tard al front de l'eminent poeta una sagnant corona d'espines.

Això ho hem volgut ressenyar perquè tenim la convicció que a Ripoll, en l'ocasió esmentada, enmig de tanta pompa i de tanta glòria, el bisbe Morgades, sense saber-ho, degué coronar una altra persona. Aquesta persona devia ésser Martí Sureda i Deulovol. Ningú no podia sospitar-ho, ja que la corona no es posà al front, sinó al cor, però també era d'espines.

De totes maneres, i digressions a part, la labor professional de Martí Sureda i Deulovol s'estengué a molts camps distints de la restauració de Ripoll. Aquesta labor ha de qualificar-se de prodigiosa, tant a la ciutat com a la província. I no sabem que Girona hagi perpetuat la seva memòria dedicant-li cap carrer...

APENDIX NUM. 1

I.

Facsímil de l'epitafi de la tomba del comte de Besalú, Bernat i Tallaferró i del seu fill Guillem.

II.

Transcripció de l'epitafi, tal com apareix en aquest facsímil. Posem en parèntesi les paraules que hi posà Josep M.ª Pellicer seguint la transcripció de l'abat Oliba.

SPLENDOR FORMA (CARO) VIRTUS CUM
 [GERMINE (CLARO)]
 UT CITO FLORESCUNT MODICO SIC FINE
 [LIQUESCUNT]
 HOEC DUO TESTANTUR COMITES HIC QUI
 [TUMU (LANTUR)]
 BERNARDUS TAILFER GUILLEL COGNOMINE
 [CRASSUS]
 GERMEN BERNARDI TAILFER IN RODANO
 [FATALIA PASSUS]
 ARMIS CONSILIO REBUS FAMA VIGUERE
 [(ATQUE VIGORE)]
 (SUMPTIBUS) HANC MULTIS DITARE DOMUM
 [STUDUERE]
 UNDE CORONATI REGNENT SUPER ASTRA
 [(LOCATI)]

III.

La traducció, molt lliure i versificada, feta pel Sr. Josep M.ª Pellicer, és així:

La sang, la glòria y bellesa - la virtut y la noblesa
 Com flors d'un matí apareixen - y ab breu fi
 [s'esmortueixen.]

Ay tal veritat publican - des da fossa ho testifican
 Tailfer lo Compte Bernat - y en Guillem Crasso
 [apellat,

Fill del qui ab terrible fi - en lo Rodano morí.

Ab armas, consell i ab or - ab llur prestigi y
 [valor,

Y ab llurs terras enriquir - volgueren est
 [monestir.

!Regnen per ço coronats - sobre'ls astres col-
 [locats!

APENDIX NUM. 2

«Domingo, 6 de enero de 1867. Año IV. N. 821. EL ECO DE GERONA. Diario de avisos y noticias.

REMITIDO. Sr. Director del Eco de Gerona.

Muy Sr. mío y distinguido amigo: El día 26 de noviembre último dirigí al señor director del **Diario de Barcelona** el adjunto artículo rogándole su inserción en aquel periódico y como no haya tenido la complacencia de verificarlo apesar del tiempo transcurrido, ni pueda penetrar la causa de esta omisión, me obliga a suplicarle tenga a bien darle cabida en su apreciable diario para que no quede sin correctivo la correspondencia que lo motiva.

Anticipo a V. las gracias y se renueva a sus órdenes con toda consideración su afectísimo amigo y atento S.S.Q.S.M.B. - Joaquín Pujol y Santo. Gerona, 2 de enero de 1867.

Sr. Director del **Diario de Barcelona**. Gerona, 26 de noviembre de 1866.

En la edición de la mañana de su apreciable periódico correspondiente al día 13 del actual, leemos un suelto fechado en Gerona, en el que, haciéndose cargo el articulista de otro suelto inserto en el **Eco de la Montaña**, se lamenta con dolor del estado de abandono en que se hallan la Colegiata de S. Juan de las Abadesas y el Monasterio de Ripoll, asegurando que a no pertenecer a la provincia de Gerona, de seguro que no hubiera de lamentarse tanto descuido y desgracia.

Aduce el comunicante como prueba del descuido con que se miran aquí las obras de arte, los claustros del Monasterio de Galligans, asegurando que, antes de mucho, robará el tiempo esta riqueza arquitectónica a los verdaderos amantes de las obras monumentales.

Como este artículo envuelve una censura amarga contra la Diputación de esta provincia y Comisión de Monumentos nos es fuerza rectificar las equivocaciones en que ha incurrido el articulista, siquiera le haya guiado como a nosotros, el buen fin de ver alzadas de la postulación, las obras que encierran bellezas artísticas o recuerdos históricos.

El monumento de Ripoll, rica joya del arte bizantino, llegó a un estado deplorable de ruina, por causas que no queremos recordar. La comisión provincial de Monumentos secundada muy eficazmente por la academia de bellas artes de Barcelona, ha recabado fondos del presupuesto del Estado y de las diputaciones de Gerona, Barcelona y Lérida que han invertido con toda escrupulosidad y economía en las obras de reparación más necesarias de aquel precioso monumento, y aun ha logrado con el prestigio del encargado del Monasterio, Dr. D. Eudaldo

Raguer, que los vecinos de aquella villa se ocupasen de la mano de obra, sin más retribución que la gloria de contribuir a tan laudable objeto; y gracias sean dadas a la eficacia de estas reparaciones, pues sin ellas hubiera desaparecido en totalidad combatido por la acción del tiempo.

He aquí porque no es justo acusar de abandono a una provincia que cuenta con una diputación generosa, que ha votado sumas para el Monasterio en proporción a su exiguo presupuesto y al cúmulo de atenciones importantes que la rodean, con una población cuyos habitantes se prestan al trabajo de las obras, y con una comisión incansable en procurarse medios con que precaver la ruina de los detalles más interesantes de aquel conjunto artístico.

Si los esfuerzos anuados que hasta aquí se han empleado para salvar al Monasterio de Ripoll, no satisfacen por completo la ansiedad de los amantes del arte, culpa es de circunstancias especiales independientes de la comisión de Monumentos, a quien incumbe en primer término la conservación de todos los que radican en la provincia.

Por último, rogamos al articulista que se tome la pena de visitar los claustros del Monasterio de S. Pedro de Galligans de esta ciudad, para que pueda rectificar el error en que ha incurrido augurando su cercana desaparición. Desde el año 1861 en que el terrible aguacero ocurrido los días 8 y 11 de octubre arrastró la pared que cerraba los claustros por el lado meridional y causó otros desperfectos, se ha ocupado la comisión en la restauración de este monumento; y aunque las obras se han hecho con lentitud por la escasez de fondos, ha conseguido no obstante defender completamente contra nuevas avenidas, elevar sus cuatro tejados, reparar las columnas y capiteles de los arcos y hacer otras obras interiores con toda pureza arquitectónica.

Tenemos la seguridad de que el comunicante llevado de su amor al arte, ha desfigurado los hechos involuntariamente, y esperamos nos hará la justicia de rectificar el concepto desfavorable que habrá formado de los encargados en la provincia, de velar por las glorias monumentales y del celo y generosidad de su Diputación.

J. P. y S.».

APENDIX NUM. 3

«Pliego de condiciones que deberán regir para la ejecución de las obras del proyecto de la plaza de Sn. Agustín.

Art. 1.º ... Los pilares exteriores de los pórticos con sus impostas y correspondientes molduras se practicarán de sillería bien labrada.

- 2.º ... Los arcos exteriores de dichos pórticos con sus arquivoltas y molduras podrán construirse de sillería, de fábrica de ladrillo, de barro cocido, o de cimiento romano, pero siempre imitando la sillería.
- 3.º ... Las jambas de las puertas de las tiendas y las de las ventanas o balcones de los entresuelos con sus molduras, podrían también construirse de sillería, o de fábrica de ladrillo, reseguídas las aristas y molduras con yeso o con cimiento romano, dejándolas bien pulimentadas.
- 4.º ... Las jambas de los balcones de las fachadas de la plaza con sus correspondientes molduras, fajas y carteles, arregladas a los modelos correspondientes, también podrán ser de piedra labrada, de fábrica de ladrillo, o de barro cocido, reseguídas con mezcla de cimiento romano, dejándolas bien pulimentadas imitando a la piedra labrada.
- 5.º ... Para todas las molduras, losanas de balcones, barandillas de ídem, y demás que pueda afectar a la decoración y solidez general de las fachadas, deberán los propietarios o dueños de las obras, ceñirse estrictamente a los moldes, modelos y colores que al efecto le facilitará el Ayuntamiento por medio de su Arquitecto o delegado de éste, y a fin de que las obras se ejecuten con la debida regularidad, solidez y con estricta sujeción al proyecto aprobado el Cabildo por medio de dichos delegados, facilitará a los interesados cuantos datos, plantillas y detalles necesiten, en la inteligencia de que, si alguno se separa de ellos y de las instrucciones que al efecto se les hayan facilitado, se destruirán las partes de obra defectuosas, y se reemplazarán y arreglarán debidamente con sujeción a los planos y detalles aprobados a costa del maestro que esté al frente de la obra, o en su defecto del dueño de la casa.
- 6.º ... Todo propietario al pretender levantar la parte del pórtico que le corresponde, deberá ponerse de acuerdo con sus dos vecinos contiguos para la construcción de los pilares y arcos medianeros; y en el caso de no convenirse, o de no querer contribuir alguno de ellos a su coste, hasta que tenga necesidad de servirse de ellos, deberá el que intente construir, adelantar su importe, del que se reintegrará tan luego como el otro edifique, debiendo ponerlo en conocimiento de la Corporación a fin de que por medio de sus delegados se tomen los datos necesarios para evitar sucesivas diferencias entre los vecinos.
- 7.º ... Iguales condiciones deberán preceder, para el coste y colocación de las vigas y construcción de los arcos y medianeras de los espacios que ocuparán los pórticos.
- 8.º ... El techo de los pórticos se construirá con buenas vigas transversales, una a cada pilar con sus correspondientes grapas de hierro para sujetar bien dichos pilares y con ellos toda la fachada, sobre las vigas se colocarán los maderos y construirá un doble enlatao y doble enladrillado encima.
- 9.º ... Tan luego como los pórticos estén concluidos y puedan destinarse al tránsito público, se construirán debajo de dicho techo, bóvedas tabicadas o encamonadas con arreglo a los dibujos del proyecto e instrucciones que a su debido tiempo se comunicarán a los interesados.
- 10.º ... El coste de construcción y la conservación y reparación del pavimento de los pórticos vendrá a cargo del Cuerpo municipal.

Gerona, 10 de febrero de 1859.

El Arquitecto
Martín Sureda

Joaquín Rigau - Narciso Coll - José Boix Arcechet - Gerónimo Ibrán».